

Uchwała z dnia 27 marca 2008 r., III CZP 11/08

Sędzia SN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Gerard Bieniek

Sędzia SN Krzysztof Pietrzykowski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Czesławy B. przy uczestnictwie Janusza G. o rozgraniczenie, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 27 marca 2008 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy we Włocławku postanowieniem z dnia 28 września 2007 r.:

"Czy na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji przysługuje zażalenie?"
podjął uchwałę:

Na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji zażalenie nie przysługuje.

Uzasadnienie

Zarządzeniem z dnia 14 maja 2007 r. przewodniczący zwrócił wniosek uczestnika o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji z powodu bezskutecznego upływu terminu do usunięcia braku formalnego wniosku, polegającego na niedołączeniu do złożonego wniosku apelacji.

W zażaleniu uczestnik – dołączając apelację do środka odwoławczego – zażądał uwzględnienia wniosku o przywrócenie terminu do jej wniesienia.

Sąd Okręgowy we Włocławku, rozpoznając zażalenie, przedstawił – na podstawie art. 390 § 1 w związku z art. 397 § 2 k.p.c. – przytoczone na wstępie zagadnienie prawne.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 394 § 1 k.p.c., zażalenie przysługuje na postanowienia sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie, a ponadto na postanowienia sądu pierwszej instancji i zarządzenia przewodniczącego, których przedmiot został

określony w zamieszczonym w tym artykule katalogu. Zostało w nim wprost wymienione tylko jedno zarządzenie przewodniczącego zaskarżalne zażaleniem jest zarządzenie, którego przedmiotem jest zwrot pozwu. Rozstrzygając przedstawione zagadnienie prawne należy zatem rozważyć, czy wskazane w nim zarządzenie przewodniczącego mieści się w pojęciu „orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie” oraz czy możliwe jest odpowiednie zastosowanie regulacji dotyczącej zażalenia na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pozwu (art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zarysowała się rozbieżność dotycząca dopuszczalności zaskarżenia zażaleniem zarządzenia przewodniczącego o zwrocie wniosku o przywrócenie terminu do dokonania określonych czynności procesowych. W postanowieniu z dnia 28 lipca 1992 r., II CRN 67/92 (nie publ.) Sąd Najwyższy stwierdził, że na zarządzenie przewodniczącego w przedmiocie zwrotu wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia rewizji przysługuje zażalenie. Także w postanowieniu z dnia 25 września 1998 r., III CKN 785/98 (OSP 1999, nr 6, poz. 112) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o przywrócenie terminu do uiszczenia opłaty od rewizji (apelacji) podlega zaskarżeniu zażaleniem, w postanowieniu z dnia 28 lipca 1998 r., II CKN 884/97 (OSNC 1999, nr 2, poz. 34) uznał natomiast, że na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o przywrócenie terminu do złożenia zarzutów od nakazu zapłaty zażalenie nie przysługuje. Również w postanowieniu z dnia 20 grudnia 2000 r., V CKN 1619/00 (nie publ.) Sąd Najwyższy stwierdził, że niedopuszczalne jest zażalenie na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania.

W piśmiennictwie kwestia zaskarżalności rozważanego zarządzenia przewodniczącego jest postrzegana jednolicie; przyjmuje się, że nie podlega ono zaskarżeniu zażaleniem. Podkreśla się, że przewidziane w art. 394 § 1 k.p.c. zażalenie na zarządzenie przewodniczącego dotyczy jedynie zarządzenia, którego przedmiotem jest zwrot pozwu z przyczyn wymienionych w art. 130 § 1 k.p.c. W krytycznej glosie do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 września 1998 r., III CRN 785/98, stosowanie wykładni rozszerzającej art. 394 § 1 k.p.c. spotkało się ze zdecydowanym sprzeciwem. W literaturze został też wyrażany pogląd, że każdemu wnioskowi o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji albo skargi kasacyjnej powinno towarzyszyć faktyczne wniesienie środka zaskarżenia oraz

należyte jego opłacenie; w przeciwnym razie wniosek podlega zwrotowi niezaskarżalnym zarządzeniem przewodniczącego.

Pojęcie „postanowienie kończące postępowanie w sprawie” jest w doktrynie i judykaturze definiowane różnie, przy zastosowaniu różnych kryteriów, można jednak przyjąć, że chodzi o takie postanowienie, które przez uprawomocnienie się trwale zamyka drogę do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty w danej instancji (por. uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 1998 r., III CZP 44/98, OSNC 1999, nr 5, poz. 87, z dnia 31 maja 2000 r. III ZP 1/00, OSNC 2001, nr 1, poz. 1 i z dnia 6 października 2000 r., III CZP 31/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 22). Dopełnienie „w sprawie” świadczy wyraźnie o zamiarze jego zwężenia tylko do orzeczeń kończących postępowanie jako całość poddaną pod osąd, z wyłączeniem orzeczeń incydentalnych, ubocznych. Liczne wypowiedzi judykatury sprzeciwiają się stosowaniu wykładni zmierzającej do uznania za kończące postępowanie takich orzeczeń, które zamykają tylko jakiś fragment sprawy lub jej boczny nurt, rozstrzygają kwestię wypadkową albo finalizują postępowanie pomocnicze bądź czynności przygotowawcze (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 1996 r., I CKN 7/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 31, z dnia 8 kwietnia 1997 r., I CZ 22/97, OSNC 1997, nr 10, poz. 147, i z dnia 11 sierpnia 2005 r., III CNP 4/05, OSNC 2006, nr 1, poz. 16). W omawianym pojęciu „sprawa” oznacza – jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 6 października 2000 r., III CZP 31/00 – poddany rozstrzygnięciu sądu stosunek regulowany przepisami prawa materialnego. W tym ujęciu przez sprawę należy rozumieć całość sporu; nie obejmuje ona różnorodnych kwestii, co do których sąd wypowiada się w toku postępowania bądź podejmuje je w związku z rozstrzygnięciem sprawy.

Postępowanie o przywrócenie stronie terminu do dokonania czynności procesowej ma charakter wypadkowy, gdyż rozstrzygnięcie w tym przedmiocie dotyczy kwestii ubocznej (incydentalnej). Wniosek o przywrócenie terminu inicjuje więc wyłącznie postępowanie wypadkowe, nie dotyczy zaś głównego postępowania w sprawie, jego celem nie jest bowiem rozstrzygnięcie o zasadności roszczeń dochodzonych przez strony, jak również nie dotyczy ono dopuszczalności wyrokowania w sprawie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2005 r., III CZ 4/06, nie publ.). Reasumując, uzasadnione jest stwierdzenie, że

zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie.

W orzecznictwie pojawiła się tendencja do odpowiedniego stosowania art. 394 § 1 pkt. 1 k.p.c. do zarządzenia przewodniczącego o zwrocie wniosku o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowych (art. 362 i 398 k.p.c.; por. postanowienia Sąd Najwyższego z dnia 28 lipca 1992 r., II CRN 67/92 i z dnia 25 września 1998 r., III CKN 785/98), nie zyskała ona jednak aprobaty w piśmiennictwie. Również Sąd Najwyższy odstąpił od niej w postanowieniach z dnia 28 lipca 1998 r., II CKN 884/97 (OSNC 1999, nr 2, poz. 34) i z dnia 29 grudnia 2000 r., V CKN 1619/00 (nie publ.).

Zawarte w art. 394 § 1 k.p.c. wyliczenie wypadków dopuszczalności zażalenia, w powiązaniu z redakcją przepisu, a w szczególności z wyrażeniem „a ponadto”, nadaje unormowaniu przewidującemu zażalenie na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pozwu charakter regulacji szczególnej. Uzasadnia to twierdzenie, że spośród pism procesowych, o których mowa w art. 126 k.p.c., tylko dla tego pisma ustawodawca uczynił wyjątek, inne pisma zwrócone zarządzeniem przewodniczącego traktując bądź jako niezaskarżalne, bądź wiążąc z nieusunięciem ich braków inny skutek procesowy niż zwrot pisma, np. odrzucenie apelacji (art. 370 i 373 k.p.c.) lub skargi kasacyjnej (art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c.).

Nie ma przepisu, który statuowałby przewidzianą w postępowaniu cywilnym czynność w razie zwrotu wniosku o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej. Uregulowania zawarte w art. 362 i 398 k.p.c. nie uzasadniają twierdzenia, że także takie zarządzenie podlega zaskarżeniu zażaleniem, oznaczałoby to bowiem przekreślenie wyjątkowego charakteru zarządzenia przewodniczącego o zwrocie pozwu. Odpowiednie zastosowanie tych przepisów może mieć miejsce wyłącznie w odniesieniu do zarządzeń wskazanych w ustawie jako zaskarżalnych zażaleniem.

Należy się zgodzić ze stwierdzeniem, że konstytucyjne prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji stanowi istotny czynnik urzeczywistniania tzw. sprawiedliwości proceduralnej, jednakże przepisy regulujące dopuszczalność zażalenia są jednym z przykładów przewidzianej w art. 78 Konstytucji możliwości ustawowego ograniczenia prawa strony do zaskarżania orzeczeń wydanych w pierwszej instancji, czemu nie stoi na przeszkodzie norma zawarta w art. 176 Konstytucji. Warto też mieć na względzie fakt, że w kodeksie

postępowania cywilnego z 1930 r. istniała zasada dopuszczalności zażalenia na każde postanowienie sądu pierwszej instancji, z wyjątkiem tych, co do których przewidziano wyłączenie. Współcześnie, poczynając od dokonanej ustawą z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 38, poz. 349) nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, obowiązuje niekwestionowana zasada, że zażalenie jest dopuszczalne jedynie w wypadkach, w których ustawa wyraźnie je przewiduje.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale.

